

ФІНАНСИ

Підручник

*За редакцією
доктора економічних наук, професора,
заслуженого економіста України
І.О. ЛЮТОГО*

Київ
Видавництво Ліра-К
2017

УДК

Ф591

*Рекомендовано Вченою радою економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Протокол №11 від 22 червня 2017 р.*

Рецензенти:

Крупка М.І. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка, заслужений діяч науки і техніки України;

Кириленко О. П. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія Тернопільського національного економічного університету, заслужений діяч науки і техніки України;

Федосов В.М. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», заслужений діяч науки і техніки України.

Ф591   **Фінанси.** Підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій, та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 720 с.

ISBN 978-617-7605-09-5

Підручник є фундаментальним виданням з фінансів, у якому ґрунтовно висвітлюються зміст та основні етапи розвитку фінансової науки, сучасні фінансові теорії, сутність, призначення та роль фінансів в економічному та соціальному розвитку суспільства. Послідовно розглядаються складові, принципи побудови та основні етапи становлення бюджетної та податкової систем України, економічний зміст та види соціального страхування, основи організації фінансів підприємств та домогосподарств, сутність та структура фінансового ринку, закономірності та особливості розвитку світової фінансової системи. Підручник може стати ефективним інструментом у підготовці фахівців в галузі державних та корпоративних фінансів, здатних використовувати фундаментальні закономірності розвитку фінансів для вирішення теоретичних та практичних завдань в рамках сучасного економічного середовища.

За змістом та наповненням підручник відповідає програмі нормативного курсу «Фінанси» для студентів економічних спеціальностей. Теоретичний матеріал підручника супроводжується глибоким аналізом статистичних даних, ілюструється таблицями, діаграмами, схемами. До кожного розділу додаються перелік основних категорій та понять, запитання для контролю засвоєних знань, список рекомендованої літератури.

Для студентів економічних спеціальностей, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, економістів, державних службовців, підприємців та всіх, кого цікавлять можливості здійснення інвестиційної чи професійної діяльності у галузі фінансів.

ISBN 978-617-7605-09-5

© Колектив авторів, 2017

© Видавництво Ліра-К, 2017

АВТОРИ

колектив викладачів економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка:

завідувач кафедри фінансів, д.е.н., проф. *Лютий І.О.* (р. 1, 2, 3, 8),
д.е.н., проф. *Боринець С. Я.* (р. 30), д.е.н., проф. *Варналій З.С.* (р. 4),
д.е.н., проф. *Кулієв Р.А.* (р. 33), к.е.н., проф. *Пікус Р.В.* (р. 14, 15, 16, 17),
д.е.н., проф. *Рожко О.Д.* (р. 8), д.і.н., к.е.н., проф. *Чеберяко О.В.* (р. 5, 6, 7, 9),
к.е.н., доц. *Грищенко Т.В.* (р. 11), к.е.н., доц. *Демиденко Л.М.* (р. 10),
к.е.н., доц. *Кнір М.О.* (р. 31), к.е.н., доц. *Любкіна О.В.* (р. 31),
к.е.н., доц. *Наконечна Ю.Л.* (р. 2), к.е.н., доц. *Носова Є.А.* (р. 19, 22, 23, 24, 25),
к.е.н., доц. *Петленко Ю.В.* (р. 32), к.е.н., доц. *Рак Р.В.* (р. 8, 21, 28),
к.е.н., доц. *Романюк М.В.* (р. 12, 18), к.е.н., доц. *Солодка О.О.* (р. 20),
к.е.н., доц. *Яфінович О.Б.* (р. 13), к.е.н. *Делас В.А.* (р. 18, 21, 26),
к.е.н. *Івахненко І.С.* (р. 27, 29), к.е.н. *Медведкова Н.С.* (р. 10),
к.е.н. *Плешакова Н.А.* (р. 1, 3), к.е.н. *Погрібна Н.В.* (р. 33),
к.е.н. *Третьяк Д.Д.* (р. 14, 15, 16, 17), аспр. *Курищук К.К.* (р. 8)

25 років

*кафедрі фінансів економічного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЗМІСТ

Частина I. ТЕОРІЯ ФІНАНСІВ

РОЗДІЛ 1. НЕОБХІДНІСТЬ І СУТНІСТЬ ФІНАНСІВ. ТЕОРІЇ ФІНАНСІВ

- 1.1. Етапи становлення та розвитку фінансової науки.....
- 1.2. Необхідність, зміст та ознаки фінансів .....
- 1.3. Функції та роль фінансів.....

РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА СИСТЕМА

- 2.1. Генезис і розвиток фінансових систем .....
- 2.2. Зміст та структура фінансової системи .....
- 2.3. Організаційно-інституційна складова функціонування фінансової системи України.....

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

- 3.1. Сутність, мета та цілі фінансової політики.....
- 3.2. Складові та види фінансової політики, їх характеристика.....
- 3.3. Методи та інструменти механізму реалізації фінансової політики .....

РОЗДІЛ 4. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА

- 4.1. Сутність фінансової безпеки .....
- 4.2. Складові фінансової безпеки .....
- 4.3. Загрози фінансовій безпеці .....
- 4.4. Індикатори фінансової безпеки .....
- 4.5. Механізм забезпечення фінансової безпеки .....

Частина II. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА ТА БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС

РОЗДІЛ 5. БЮДЖЕТ І БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

- 5.1. Економічна сутність, призначення та ознаки бюджету .....
- 5.2. Бюджетний устрій та складові бюджетної системи України .....
- 5.3. Принципи побудови бюджетної системи України .....
- 5.4. Типи бюджетних систем.....

РОЗДІЛ 6. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС

- 6.1. Організаційні засади бюджетного процесу.....
- 6.2. Порядок складання проекту Державного бюджету України.....
- 6.3. Розгляд і затвердження Державного бюджету України.....
- 6.4. Виконання Державного бюджету .....
- 6.5. Облік і звітність про виконання Державного бюджету України .....

РОЗДІЛ 7. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ. БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ

- 7.1. Призначення і роль державного бюджету. Бюджетна класифікація .....
- 7.2. Джерела формування та класифікація доходів державного бюджету .....
- 7.3. Видатки державного бюджету, їх класифікація та принципи фінансування .....
- 7.4. Економічна природа та види дефіциту бюджету .....
- 7.5. Джерела фінансування дефіциту бюджету, їх переваги та недоліки .....

РОЗДІЛ 8. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ І ДЕРЖАВНИЙ БОРГ

- 8.1. Об'єктивно-історичні аспекти еволюції державного кредиту .....
- 8.2. Економічна сутність державного кредиту та боргу як складових фінансової системи держави .....
- 8.3. Роль державного кредиту у забезпеченні розвитку національної економіки .....
- 8.4. Стратегія управління державними запозиченнями та пріоритети соціально-економічного розвитку України .....

РОЗДІЛ 9. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ТА МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ

- 9.1. Місцеві бюджети, їх призначення і роль у бюджетній системі .....
- 9.2. Доходи і видатки місцевих бюджетів .....
- 9.3. Місцеві бюджети в умовах сучасної децентралізації .....
- 9.4. Міжбюджетні відносини і суть фінансового вирівнювання .....
- 9.5. Бюджетне регулювання та види міжбюджетних трансферів .....
- 9.6. Реформування міжбюджетних відносин .....

Частина III. ПОДАТКОВА СИСТЕМА

РОЗДІЛ 10. ПОДАТКОВА СИСТЕМА ТА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА

- 10.1. Сутність і призначення податкової системи держави .....
- 10.2. Види податків та їх класифікації. Основні елементи оподаткування .....
- 10.3. Податкова система України та принципи її побудови .....
- 10.4. Зміст та призначення податкової політики .....
- 10.5. Податкові інструменти стимулювання розвитку .....

РОЗДІЛ 11. МИТНА СИСТЕМА ТА МИТНЕ ОПОДАТКУВАННЯ

- 11.1. Митно-тарифна політика як складова державної фінансової політики .....
- 11.2. Митні органи в системі фіскальних органів держави .....
- 11.3. Сутність і види митного оподаткування в Україні .....

РОЗДІЛ 12. АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ, ПЛАТЕЖІВ

- 12.1. Сутність і функції податкового адміністрування .....
- 12.2. Контролюючі органи та органи стягнення. Податковий контроль і способи його здійснення .....
- 12.3. Взаємовідносини платників податків і контролюючих органів у процесі адміністрування податків і зборів .....
- 12.4. Відповідальність платників податків .....

Частина IV. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

РОЗДІЛ 13. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

- 13.1. Сутність, функції та класифікація державних цільових фондів .....
- 13.2. Державні цільові фонди України соціального спрямування .....
- 13.3. Економічні державні цільові фонди України .....
- 13.4. Екологічні державні цільові фонди України .....

РОЗДІЛ 14. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

- 14.1. Сутність, принципи і роль соціального страхування .....
- 14.2. Етапи розвитку соціального страхування .....
- 14.3. Види загальнообов'язкового державного соціального страхування .....
- 14.4. Система соціальних гарантій населенню .....
- 14.5. Іноземний досвід у сфері соціального страхування .....

РОЗДІЛ 15. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

- 15.1. Фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування .....
- 15.2. Фінансовий механізм соціального страхування .....
- 15.3. Досвід регулювання соціального страхування в Україні .....

РОЗДІЛ 16. ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

- 16.1. Теоретичні основи загальнообов'язкового пенсійного страхування .....
- 16.2. Джерела формування доходів Пенсійного фонду України .....
- 16.3. Реформування пенсійного забезпечення в Україні .....

РОЗДІЛ 17. ФОНДИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

- 17.1. Соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань .....
- 17.2. Діяльність Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття .....
- 17.3. Характеристика загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності .....
- 17.4. Форми медичного страхування, їх організаційні та фінансові основи .....

Частина V. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

РОЗДІЛ 18. ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

- 18.1. Фінанси підприємств – одна із найважливіших ланок фінансової системи країни .....
- 18.2. Вплив різних форм організації бізнесу та галузевих особливостей на фінанси підприємств .....
- 18.3. Система управління фінансами підприємств .....
- 18.4. Методи та джерела фінансування діяльності підприємств .....

РОЗДІЛ 19. ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

- 19.1. Сутність фінансового стану підприємства .....
- 19.2. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану .....
- 19.3. Застосування фінансового аналізу для оцінки фінансового стану підприємства .....
- 19.4. Система показників оцінки фінансового стану підприємства .....

РОЗДІЛ 20. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

- 20.1. Моделі, системи та методи фінансового планування .....
- 20.2. Моніторинг грошових потоків підприємства .....
- 20.3. Внутрішній фінансовий контроль .....

РОЗДІЛ 21. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

- 21.1. Сутність та основні поняття фінансового менеджменту .....
- 21.2. Цілі та завдання фінансового менеджменту .....
- 21.3. Принципи та функції фінансового менеджменту .....
- 21.4. Базові концепції фінансового менеджменту .....

Частина VI. ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

РОЗДІЛ 22. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

- 22.1. Сутність та особливості фінансів домогосподарств.....
- 22.2. Фінансові відносини домогосподарств.....
- 22.3. Функції фінансів домогосподарств.....
- 22.4. Управління фінансами домогосподарств .....

РОЗДІЛ 23. ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

- 23.1. Характеристика фінансових ресурсів домогосподарств та їх джерела.....
- 23.2. Склад і структура доходів домогосподарств .....
- 23.2. Склад і структура видатків домогосподарств .....

РОЗДІЛ 24. ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ І НАПРЯМИ ЇХ ІНВЕСТУВАННЯ

- 24.1. Економічна сутність і класифікація заощаджень домогосподарств .....
- 24.2. Фактори формування заощаджень домогосподарств .....
- 24.3. Поведінкові аспекти формування та розподілу заощаджень населення .....
- 24.4. Інвестиційний потенціал та інвестиційне спрямування заощаджень населення .....

РОЗДІЛ 25. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ У ДОМОГОСПОДАРСТВАХ І ПОБУДОВА БЮДЖЕТУ ДОМАШНЬОГО ГОСПОДАРСТВА

- 25.1. Система фінансового планування у домогосподарствах .....
- 25.2. Бюджет домогосподарства, його структура.....

- 25.3. Методика складання бюджету домогосподарства.....
- 25.4. Виконання та моніторинг бюджету домогосподарства .....

Частина VII. ФІНАНСОВИЙ РИНОК

РОЗДІЛ 26. ФІНАНСОВИЙ РИНОК: СУТНІСТЬ ФУНКЦІЙ, ІНСТИТУТИ ТА СУБ'ЄКТИ

- 26.1. Сутність фінансового ринку та його необхідність .....
- 26.2. Принципи та функції фінансового ринку.....
- 26.3. Структура фінансового ринку .....
- 26.4. Класифікація фінансових ринків.....

РОЗДІЛ 27. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

- 27.1. Сутність, види та класифікація основних фінансових інструментів .....
- 27.2. Властивості інструментів фінансового ринку .....
- 27.3. Характеристика основних фінансових інструментів .....
- 27.4. Похідні цінні папери (деривативи) .....

РОЗДІЛ 28. МЕХАНІЗМ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

- 28.1. Поняття ціноутворення на фінансовому ринку .....
- 28.2. Завдання і принципи ціноутворення на фінансовому ринку.....
- 28.3. Позиковий відсоток як ціна позикового капіталу .....
- 28.4. Грошові потоки та методи їх оцінювання .....

РОЗДІЛ 29. РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

- 29.1. Сутність і необхідність державного регулювання фінансового ринку .....
- 29.2. Моделі державного регулювання фінансового ринку .....
- 29.3. Органи державного регулювання фінансового ринку в Україні.....

Частина VIII. СВІТОВІ ФІНАНСОВІ СИСТЕМИ

РОЗДІЛ 30. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

- 30.1. Економічна сутність міжнародних фінансів .....
- 30.2. Еволюція світових валютно-фінансових систем .....
- 30.3. Конвертованість валют. Валютний курс .....
- 30.4. На шляху до нової світової валюти .....

РОЗДІЛ 31. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ РИНКИ

- 31.1. Основні характеристики і структура міжнародного фінансового ринку .....
- 31.2. Специфічні інструменти міжнародного фінансового ринку .....
- 31.3. Міжнародні фінансові центри .....
- 31.4. Учасники міжнародного фінансового ринку .....
- 31.5. Роль міжнародних фінансових корпорацій .....

РОЗДІЛ 32. ФІНАНСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

- 32.1. Особливості функціонування сучасних фінансових систем у зарубіжних країнах .....
- 32.2. Джерела формування фінансових ресурсів у зарубіжних країнах.....
- 32.3. Модель фінансової системи та її вплив на економічне зростання.....
- 32.4. Вплив державного регулювання на перерозподіл фінансових ризиків між суб'єктами фінансової системи у зарубіжних країнах .....

РОЗДІЛ 33. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАЦІОНАЛЬНІ ФІНАНСОВІ СИСТЕМИ

- 33.1. Поняття глобалізації світової економіки.....
- 33.2. Фінансова та регіональна глобалізація .....
- 33.3. Наслідки процесів глобалізації для національної фінансової системи .....